

СУЧАСНІ ФОРМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглянуто деякі шляхи використання сучасних форм самостійної роботи студентів у курсі вивчення іноземної мови у вищих навчальних закладах. Досліджено їхні цілі, форми, правила та етапи проведення. Проаналізовано поняття «домашня робота» та «позааудиторна робота», визначено їхні особливості. Описано роль викладача і студентів у групах самодопомоги та групах самостійного вивчення іноземних мов. Доведено, що запровадження сучасних форм організації самостійної роботи сприятиме підготовці фахівця відповідно до світових стандартів.

Ключові слова: самостійна робота студентів, аудиторна та позааудиторна самостійна робота, цілі самостійної роботи, форми самостійної роботи студентів, ресурсно-інформаційний центр, група самодопомоги, група самостійного вивчення іноземної мови, навчання іноземної мови, ВНЗ.

Постановка проблеми. Орієнтування на сучасні тенденції розвитку суспільства ставить перед системою освіти України нове завдання – підготувати фахівця-особистість, рівень кваліфікації якого відповідає світовим стандартам. Реалізація такого завдання передбачає розробку та запровадження нових сучасних підходів до організації навчального процесу. Вища освіта повинна відкликатися на новітні суспільні вимоги, оскільки саме вона здійснює підготовку кваліфікованих фахівців відповідного рівня, конкурентоздатних на ринку праці, які вільно володіють своїм фахом та орієнтуються у дотичних галузях діяльності, готові до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності.

Останнє неможливе без набуття студентом іншомовної комунікативної компетенції на рівні, який дозволяє спілкуватися для задоволення професійних потреб, реалізації особистих ділових контактів та подальшої професійної самоосвіти й самовдосконалення. Отже, стосовно вивчення іноземної мови пріоритетною метою курсу є не лише забезпечити сприятливі умови для оволодіння іншомовними навичками та вміннями з усіх видів мовленнєвої діяльності, але й сформувати навички самоосвіти через самостійну роботу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Самостійна робота в педагогічній науці трактується як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів у навчанні (П.І. Підкасистий), особливий вид навчальних завдань (П. Підкасистий, І. Шимко), комплексне інтегративне явище з динамічною ієрархічною структурою (Н. Волкова), форма організації навчально-пізнавальної діяльності (С. Заскалета), вид навчальної діяльності (Е. Азімов, О. Щукін, С. Гончаренко, В. Козаков), запланована робота студентів, форма індивідуального навчання (Н. Коряковцева), форма індивідуалізації та диференціації навчання (І. Унт), обов'язкова умова послідовного переходу в системі “середній – вищий навчальний заклад” (надалі – ВНЗ) (О. Алексюк, О. Мороз), засіб підвищення якості підготовки фахівця і формування вміння самостійно поповнювати знання, метод навчання (А. Ковальов, Н. Кузьміна), прийом навчання (Г. Герасимова, А. Усова), форма організації творчої діяльності учнів (Б. Єсіпов).

Незважаючи на відсутність єдиного наукового підходу до визначення самостійної роботи, науковці одноставно визнають самостійну роботу основним засобом оволодіння навчальним матеріалом [1; 3; 6; 8]. Саме тому ми вважаємо самостійну роботу тим методом, який дозволить студентам досягнути необхідного рівня підготовки.

Залишаються досі невирішеними питання про цілі самостійної аудиторної й позааудиторної роботи та деяких форм організації студентів для активізації самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Отже, метою цієї статті є дослідження цілей самостійної роботи студентів з іноземної мови та деяких форм її організації у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Головна мета мовної освіти у немовному ВНЗ полягає у підготовці такого фахівця, практичне володіння іноземною мовою якого дозволяло б йому ефективно працювати зі спеціалізованою іншомовною літературою, розуміти і анутовати наукові статті, розуміти основний зміст лекцій, доповідей на конференціях, дискусіях та семінарах, пов'язаних з проблемами буденного та професійного спілкування, спілкуватися з колегами під час нарад та ділових зустрічей, укладати ділові листи, контракти, угоди із закордонними колегами, розуміти документи фінансової звітності тощо.

Природно, що за таких високих вимог до професійного практичного володіння іноземною мовою, які висуваються перед майбутнім фахівцем, актуальною стає розробка сучасних ефективних методик та технологій навчання іноземних мов студентів немовних напрямів підготовки.

Самостійна робота, що проводиться в аудиторний час, не забезпечує можливостей для необхідної кількості повторів у процесі формування певного вміння та спрямування діяльності кожного студента на оволодіння тими професійними вміннями, які були визначені ними як цілі навчання. Тому позааудиторна самостійна робота студентів – це, з одного боку, продовження аудиторної роботи, і, з другого боку, створення кожним студентом власної бази для наступної презентації сформованих умінь в аудиторії або у реальних умовах спілкування іноземною мовою.

Основа роботи з іноземної мови полягає саме у позааудиторній роботі, а аудиторна робота лише спрямовує наступну індивідуальну позааудиторну діяльність студентів. Перевагою позааудиторної самостійної роботи є те, що студенти виконують її за власним бажанням і оволодівають пріоритетними для себе комунікативними вміннями, тому вона дає ефективні результати за умови правильної її організації. Після отримання загальних настанов і консультацій викладача в аудиторії, поза нею студенти повинні вчитися самостійно, без допомоги з боку викладача організовувати, планувати, виконувати, контролювати самостійну роботу та оцінювати власні здобутки, як вони це робили в аудиторії. Таким чином, самостійна робота має проводитись і поза аудиторією, бути чітко організованою та запланованою.

Поняття *“домашня робота”* не синонімічне до поняттям *“позааудиторна робота”*, оскільки в ході останньої реалізуються також цілі студента, які в певний час можуть не узгоджуватися з цілями керованого навчального процесу в аудиторії згідно з програмою курсу. Так, студенти можуть визначати перспективні, додаткові до навчальної програми цілі, реалізація яких необхідна для їхньої професії зараз та в майбутньому, якісні цілі покращення власного рівня володіння певним умінням, робота над яким відбувається в курсі іноземної мови у ВНЗ, та компенсаторні цілі оволодіння тим матеріалом, який був незрозумілим у ході аудиторної роботи. Таким чином, самостійна робота студентів у позааудиторний час переслідує одну або декілька з поданих нижче цілей:

- опрацювати матеріал, який студент не зрозумів у ході аудиторної роботи (з цією метою повинен опрацювуватись матеріал, поданий у підручнику та в інших джерелах, що використовувався під час аудиторних занять, або матеріал подібного типу);
- виконати домашнє завдання (підручник та додатковий матеріал; робота з підготовки до проведення презентацій, проектів та ділових ігор);
- опрацювати навчальні матеріали і підготуватися до складання тестів, модульних контрольних робіт, заліків, іспитів, державного іспиту;
- оволодіти або покращити якісні показники володіння вміннями, набуття яких визнається студентом необхідним для його навчальної та професійної діяльності (увесь спектр матеріалів та засобів навчання).

Прийоми самостійної роботи слід визначати залежно від обраного для опрацювання виду мовленнєвої діяльності, спрямування конкретного вміння та використання технічних і нетехнічних засобів навчання.

На позааудиторну роботу виносяться читання і письмо, які необхідно реалізовувати у домашніх умовах, а також інші види мовленнєвої діяльності: аудіювання, переклад, підготовка до монологічного і діалогічного мовлення. Необхідність зрозуміти професійну інформацію з іншомовного друкованого та електронного тексту для виконання професійних обов'язків вимагає від майбутніх спеціалістів оволодіння навичками читання. Підготовка до

проектів, ділових ігор, до представлення текстів для домашнього читання потребує досвіду читання та значних затрат часу. Спеціально організоване читання в позааудиторних умовах відбувається в бібліотеці, під час пошуку необхідної інформації в каталозі та безпосередньо у різних друкованих джерелах (фахових статтях, періодичних виданнях, доповідях на конференціях, анотаціях, законодавчих актах), а також в електронних джерелах під час роботи в мережі Інтернет у комп'ютерних лабораторіях, Інтернет-кафе або за комп'ютером вдома.

У курсі вивчення іноземної мови серед інших вимог передбачається, що студенти повинні навчитися *писати* анотації до існуючих джерел та власні статті, *письмово перекладати* тексти, готувати звіти, писати ділові листи, укладати контракти. Для виконання цих та інших завдань найкраще підійдуть засоби бібліотеки та комп'ютерної лабораторії з фондами джерел для реферування та анотування або ресурсно-інформаційного центру як інтегруючого засобу для самостійного вивчення іноземної мови.

Розуміти усне мовлення з повсякденних, суспільних, навчальних та професійних тем студенти традиційно навчаються у лінгафонних кабінетах. Тепер практикуватись в *аудіюванні* можна за допомогою комп'ютерних програм або Інтернет-ресурсів, під час конференцій (у тому числі відеоконференцій), лекцій, перегляду фільмів і телевізійних програм, прослуховування трансльованих та записаних радіопрограм.

Спілкування з носіями мови, зокрема під час поїздок за кордон, лишається чи не єдиним способом формування навичок *монологічного* і *діалогічного мовлення* й *усного перекладу* в позааудиторній самостійній роботі. Проте за умови об'єднання студентів у групи самостійного вивчення іноземної мови вони отримують унікальну можливість спілкуватися іноземною мовою поза аудиторією.

У процесі підготовки до проведення занять із вирішення професійних ситуацій студенти не лише підвищують мотивацію, але й узагальнюють, повторюють матеріал, отриманий на заняттях з фахових дисциплін, самостійно знаходять додатковий матеріал, необхідний для вирішення певної професійної задачі.

Таким чином, закріплюються й *допоміжні* уміння, які не є центральними уміннями у викладанні фахових дисциплін:

- загальні уміння користуватися літературою за фахом з метою пошуку необхідної інформації;
- уміння користуватися комп'ютером для пошуку, обробки та викладу знайденої інформації;
- уміння користуватися Інтернетом як засобом збереження новітньої інформації;
- уміння використовувати на практиці теоретичні відомості;
- уміння знаходити інформацію у різних видах довідкової літератури (словники, енциклопедії, довідники, пояснення, інструкції, рекомендації тощо);
- уміння розуміти інформацію різних видів документів (закони, поправки, розпорядження, митна документація, звіти, контракти, угоди, договори, меморандуми тощо);
- уміння перекласти (за потреби) потрібний матеріал іноземною мовою або рідною мовою з допомогою словника;
- уміння логічно організувати і викласти матеріал для вирішення професійних ситуацій, без повторень, уникаючи зайвої несуттєвої інформації, наводячи у прикладах найяскравіші докази на кожне судження;
- уміння правильно оформити роботу.

Деякі сучасні підручники [5], виконуючи рекомендації ЗЄР [4], передбачають роботу студентів над мовним портфелем (Language Portfolio, e-Portfolio). Отже, за умови організації навчального процесу з використанням таких підручників виникає ще одна мета – навчитися працювати з ним як засобом організації самостійної роботи.

Для реалізації вказаних цілей позааудиторної самостійної роботи студентам необхідний доступ до різноманітних технічних і нетехнічних засобів вивчення іноземної мови та якісна організація роботи з ними [1; 2; 3; 6].

За умови функціонування у ВНЗ *ресурсно-інформаційного центру* (self-access centre) [2] позааудиторна самостійна робота локалізується у ньому, оскільки передбачається, що такий центр містить всі можливі засоби для самостійного оволодіння іноземною мовою, тобто інтег-

рує у собі лінгафонний кабінет, комп'ютерні лабораторії, бібліотеку та кінотеатр/відеосалон. Вільний доступ до великої кількості дидактичного матеріалу, в тому числі спеціально розробленого для студентів певним ВНЗ, та довідкової літератури, можливість переглянути документальні, науково-популярні та художні фільми, засоби для роботи із записаним аудіоматеріалом та створення власного з метою практики аудіювання та монологічного мовлення, доступу до використання комп'ютерних програм для вивчення мови відповідно до свого рівня і просування – ці можливості, зібрані разом у одному спеціалізованому приміщенні і доступні у будь-який час, є потужним засобом активізації позааудиторної самостійної роботи студентів. Ресурсні центри для студентів розглядаються як засоби формування індивідуалізації та самостійності при виконанні завдань, засіб розв'язання проблеми змішаних груп і самонавчання. Студент може працювати там, використовуючи всі необхідні навчальні матеріали, корегувати й оцінювати свою роботу за умови існування надійних і зрозумілих критеріїв її оцінювання, що сприяє поглибленню і зміцненню знань. За умови існування таких ресурсних центрів постає потреба у забезпеченні їх усіма необхідними для самостійної роботи навчальними матеріалами.

На жаль, переважно з фінансових причин ВНЗ не можуть зараз запропонувати ресурсні центри для самостійної роботи своїх студентів. Цілком можливо, що через кілька років така послуга надаватиметься всіма або більшістю ВНЗ, тому вже зараз необхідно не лише знати про існування ресурсно-інформаційних центрів, але й розробляти методик у їх використання у навчальному процесі.

На нашу думку, визначені цілі позааудиторної самостійної роботи можуть ефективно досягатись за умови надання можливості студенту користуватись навчальними матеріалами з метою оволодіння програмою курсу у той час, який зручний для них, тобто працюючи у системі відкритого навчання [2; 3]. Така форма роботи сприяє забезпеченню кожного студента залежно від його мети навчання необхідними для нього навчальними дидактичного матеріалами і відповідними технічними засобами у той час, коли вони йому потрібні.

Якщо студент не отримує одразу відповідь на питання, яке його хвилює, він обирає між консультацією з викладачем, що не є формою самостійної роботи студентів, а лише сприяє її реалізації, та пошуком відповіді самостійно або разом з одногрупниками. Система відкритого навчання дозволяє студентам працювати індивідуально, згідно з власними планами або об'єднуватись в групи самодопомоги і групи самостійного вивчення іноземної мови й узгоджувати індивідуальні плани та цілі у процесі колективної роботи.

Групи самодопомоги (self-help group) [2] утворюються за бажанням студентів і не мають офіційного визнання. Відчуваючи, що самостійно проблему не вирішити, потребуючи допомоги, підказки або бажаючи працювати разом з друзями поза аудиторією, студенти можуть об'єднуватись для допомоги один одному і для спільної роботи над оволодінням та вдосконаленням комунікативних іншомовних умінь. Переваги такого виду роботи у високому рівні внутрішньої мотивації кожного з членів групи, у природній конкуренції, яка виникає у процесі спільної роботи, у додаткових можливостях для розвитку комунікативної компетенції та для формування навчальної компетенції. Недоліком може стати залучення неякісних дидактичних матеріалів та малоефективних способів вивчення мови за умови низького рівня сформованості навчальної компетенції. Проте досвід, який здобувають студенти в процесі роботи у групах самодопомоги, стає неоціненним і для вивчення іноземної мови, і для майбутньої роботи.

Подоланню вказаного недоліку сприятиме офіційне визнання такої групи та здобуття нею статусу **групи самостійного вивчення іноземної мови (tutorless group)** [2]. У цьому випадку викладач не впливає на роботу групи, але до нього можуть звернутися за порадою. Водночас така група може користуватися в зручний для неї час ресурсно-інформаційним центром і медіацентром, якщо такі існують у ВНЗ, або за домовленістю у відведений лише для неї час іншими доступними технічними і нетехнічними засобами навчання. На нашу думку, викладач повинен рекомендувати таку форму роботи студентам першого курсу, що ще не знайомі з нею, і всіляко сприяти роботі групи.

Висновки. Запровадження сучасних форм організації самостійної роботи сприятиме підготовці фахівця відповідно до світових стандартів. Для підвищення ефективності самостійної роботи необхідно впроваджувати різноманітні форми її організації, зокрема запропоновані у цій роботі. Одночасно необхідно забезпечити студентів ВНЗ методичними і дидактичними матеріалами нового покоління, передусім на електронних носіях або із застосуванням Інтернет-ресурсів, розробка яких повинна стати наступним етапом у роботі над цією темою.

Література:

1. Кабинет иностранных языков / под ред. Е.С. Полат. – М. : Изд. дом "Владос", 2003. – 208 с.
2. Коряковцева Н.Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык : пособие для учителей / Н.Ф. Коряковцева. – М. : Аркти, 2002. – 175 с.
3. Біда О.А. Сучасні тенденції в організації самостійної роботи студентів ВНЗ / О.А. Біда, О.П. Савченко // Е-журнал «Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку». – Вип. №2 – 2010.
4. **Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment.** – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 260 p.
5. **English for Specific Purposes (ESP): National Curriculum for Universities.**– Kyiv: Lenvit, 2005. – 119 p.
6. **Wallace M.J. Training Foreign Language Teachers: A Reflective Approach / M.J. Wallace.** — Cambridge: Cambridge University Press, 1995. — 180 p.
7. **Wenden A. Learner Strategies for Learner Autonomy: Planning and implement learner training for language learners / A. Wenden.** — New York: Prentice Hall, 1991. — 172 p.
8. **Doff A. English Unlimited: Advanced Coursebook with e-Portfolio / A. Doff, B. Goldstein.** – Cambridge: Cambridge University Press, 2011. – 188 p.

Н.В. Никоненко

СОВРЕМЕННЫЕ ФОРМЫ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

В статье рассмотрены пути использования современных форм самостоятельной работы студентов на занятиях по иностранному языку в вузах. Исследованы их цели, формы, правила и этапы проведения. Проанализированы понятия «домашняя работа» и «внеаудиторная работа», определены их особенности. Описаны роли преподавателя и студентов в группах самопомощи и группах самостоятельного изучения иностранных языков. Доказано, что внедрение современных форм организации самостоятельной работы способствует подготовке профессионала в соответствии с мировыми стандартами.

Ключевые слова: самостоятельная работа студентов, аудиторная и внеаудиторная самостоятельная работа, цели самостоятельной работы, формы самостоятельной работы студентов, ресурсно-информационный центр, группа самопомощи, группа самостоятельного изучения иностранных языков, обучение иностранному языку, вуз.

N.V. Nykonenko

MODERN FORMS OF STUDENTS' AUTONOMOUS LEARNING OF FOREIGN LANGUAGES

Some ways of using of modern forms of students' autonomous learning in the course of foreign language studying in the higher educational institutions are observed in the article. Their objectives, forms, rules and stages are studied. Concepts "homework" and "individual work" are analysed and distinguished. Roles of teacher and students in self-help and tutorless groups are described. Effectiveness of modern forms of autonomous learning introduction in the educational process of professionals according to the world standards is proved.

Key words: autonomous learning, class and outclass autonomous learning, objectives of autonomous learning, forms of autonomous learning, self-access centre, self-help group, tutorless group, foreign language teaching, higher educational institutions.

